

Zapomenutá dcera

román

ARMANDO LUCAS CORREA

Zapomenutá dcera

© 2019 by Armando Lucas Correa

Všechna práva vyhrazena.

*Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Translation © Jiří Pešek, 2024

Cover © Alejandro Colucci, 2024

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2024

ISBN 978-80-277-5248-5 (pdf)

Zapomenutá dcera

ARMANDO LUCAS CORREA

přeložil Jiří Pešek

*Judith, ztracené dívce ze St. Louis.
Mamince, mé první čtenářce.
Opět i mým dětem, Emmě, Anně a Lucasovi.
Gonzalovi, navždy.*

Cílem je zapomnění. Já dorazil dřív.

JORGE LUIS BORGES

I.

Návštěva

New York
duben 2015

1

„Mluvím s paní Duvalovou? S Elise Duvalovou?“ Hlas opakoval její jméno, zatímco ona mlčela. „Nedávno jsme byly na Kubě. Chceme vám s dcerou osobně předat několik dopisů v němčině, které vám patří.“

Elise vždycky dokázala vytušit, co jí přinese budoucnost, ale dnes ne. Dnešek by nikdy předpovědět nedokázala.

Na okamžik si pomyslela, že se stala obětí omylu. Byla Francouzka a v New Yorku žila už téměř sedmdesát let, prakticky již od té doby, co ji na konci války adoptoval strýc z matčiny strany. Nyní byli jejími jedinými žijícími příbuznými dcera Adèle a vnuk Étienne. To oni tvořili její vesmír a vše, co bylo předtím, bylo náhle zahaleno temnotou.

„Paní Duvalová,“ zopakovala žena jemně naléhavým tónem. Rázem ji přepadla hrůza. Elise zašátrala rukou, hledajíc oporu, neboť jí připadalo, že každou chvílí omdlí.

„Můžete se u mne zastavit dnes odpoledne,“ odpověděla nakonec, aniž by se nejdřív podívala, jestli nemá nějaké plány nebo jestli se nemá poradit s dcerou. Slyšela jméno té ženy — Ida Rosenová — a jméno té dívky — Anna —, ale její paměť

se rozplývala v nepropustných mlhách minulosti. Byla si jistá jen tím, že si v danou chvíli nepotřebovala ověřit totožnost dámy a její dcery. Nemusela jim dávat adresu — tu už měly. Rozhodně se k ní nedovolaly omylem, to věděla s jistotou.

Elise se několik následujících hodin snažila rozluštit každé slovo krátkého rozhovoru. Rosenová, opakovala si, když pátrala ve stínech těch, kteří s ní po válce překročili Atlantik.

Uplynulo jen pár hodin a hovor se jí už začínal rozplývat v paměti, tak omezené, tak selektivní. „Není čas na vzpomínání,“ říkávala manželovi, pak dceři a nyní vnukovi.

Cítila se trochu provinile, že bez námitek souhlasila s návštěvou cizího člověka. Mohla se zeptat, kdo ty dopisy psal, proč skončily na Kubě nebo co tam paní Rosenová s dcerou dělaly. Místo toho mlčela.

Když uslyšela zvonek u dveří, začala mít pocit, že jí srdce každou chvíli vyskočí z těla. Stačilo zavřít oči, zhluboka se nadechnout a počítat jednotlivé údery — jedna, dvě, tři, čtyři, pět, šest —, aby se uklidnila. To byla její jediná jasná vzpomínka na dětství. Nevěděla, kolik času strávila čekáním ve své ložnici, oblečená v tmavomodrém kostýmku.

Měla pocit, jako by se její smysly po zaznění zvonku zbystřily. Slyšela dokonce i dech dvou neznámých žen na druhé straně dveří, které na ni čekaly, na starou, hluchou a sešlou vdovu. Ale proč? Položila ruku na kliku a zastavila se s nadějí, že toto přiblížení není nic víc než iluze, něco, co se jí zdálo, jeden z mnoha preludů, které přicházejí s léty. Znovu zavřela oči a pokusila se si ten obraz znovu představit: neměla žádnou budoucnost, právě proto ji nedokázala předpovědět.

Pochopila, že toto setkání se netýká zítřka, ale bylo pečlivě naplánováno minulostí, která se vrací a které nebude možné

uniknout. Stín, co ji věrně provázel ode dne, kdy se vyloďila v newyorském přístavu a kdy ji před opuštěním zachránila ruka strýce, který se stal jejím novým otcem. Od zapomnění však nikoliv.

Odhodlaně otevřela dveře a záblesk světla ji omráčil. Hluk výtahu, soused sestupující po schodech, štěkot psa a siréna sanitky ji na vteřinu oddělili od světa. Ženin úsměv ji však přivedl zpět.

Posunkem je pozvala dál. Stále mlčela a vyhýbala se sebe-menšímu gestu, které by prozradilo její hrůzu. Anna, dívka, která vypadala asi na dvanáct let, k ní přistoupila a objala ji kolem pasu. Elise nevěděla, jak má reagovat. Možná měla nechat své ruce klesnout na dívčina ramena nebo ji pohladit po vlasech, jak to dělávala, když byla její dcera ve stejném věku.

„Máš modré oči,“ odvážila se říct.

To byl přece absurdní pozdrav. Měla jsem říct, že má krásné oči, pomyslela si. Vynechala však to, co měla skutečně na jazyku: že má stejně modré, trochu šikmé a svěšené oči jako ona a že její profil... *Ne, na ten profil raději nemyslet,* řekla si vyděšeně, neboť v obličejí té neznámé dívky rozpoznala sebe samu.

Elise je s námahou zavedla do obývacího pokoje. Těsně předtím, než je vyzvala, aby se posadily, jí Anna podala malou ebenovou krabičku s vybledlými tóny.

Elise krabičku opatrně otevřela. Když držela mezi prsty první dopis, složený v několika záhybech, napsaný vybledlým inkoustem na stránce botanické knihy, oči se jí zalily slzami.

„Tak tohle patří mně?“ řekla tiše a sevřela křížek, který jí visel na krku. „Tvé oči...“ opakovala, zatímco s nekonečnou úzkostí Annu pozorovala.

Elise se pokusila vstát, ale rázem cítila, jako by se jí mělo každou chvíli zastavit srdce. Ztratila nad sebou veškerou kontrolu, nad životem, který si pečlivě vybudovala. Z dálky viděla svou tvář, jako by byla jen dalším svědkem situace v místnosti.

Pomalou jí začaly vlhnout dlaně. Krabička spadla a dopisy se rozletěly a dopadly na koberec. Fotografie rodiny se dvěma malými vyděšenými holčičkami byla pohřbena mezi zažloutlými, inkoustem potřísněnými stránkami. Z dálky viděla sebe, jak zavírá oči, a kvůli silnému píchnutí v hrudi ztratila rovnováhu. Když se zhroutil na opotřebovaný koberec, věděla, že je to předehra ke konci: poslední akt zapomnění.

Ticho, hradby ticha kolem ní. Snažila se vzpomenout si, kolikrát se může srdce zastavit a znovu začít bít. Jednou... Ticho. Dvakrát... Další pauza, ještě delší. Tři... Prázdnota. Ticho mezi jedním a druhým úderem srdce ji oddělovalo od světa. Chtěla slyšet ještě jeden. Čtyři... A další. Ze všech sil se nadechla. Pět... Potřebovala už jen jeden a bude v bezpečí. Ticho. Šest!

„Elise!“ Ten výkřik ji přiměl reagovat. „Elise!“

To jméno: Elise. To nebyla ona. Nebyla nikdo, neexistovala, nikdy neexistovala. Žila život, který jí nepatřil, vychovala rodinu, kterou podvedla, mluvila jazykem, jenž nebyl její. Celé ty roky žila na útěku před tím, kým skutečně byla. Aby se vyhnula čemu? Byla přeživší a to nebyla žádná chyba, žádný omyl.

Když ji záchranáři položili na nosítka, už zapomněla na tu ženu a na malou modrookou holčičku, na dopisy psané cizím jazykem i na fotografii.

Ale v onom prostoru zapomnění se vynořila vzpomínka. Byla to ona, jak jako malá holčička bloudí hustým lesem, obklopená obrovskými stromy, které jí bránily vidět oblohu. Jak měla najít cestu, když neviděla hvězdy? Krev. Na tváři, na

rukou, na šatech měla krev, ale nebyla zraněná, nebyla to její krev. Někdo tu ležel bez života, vykrvácel. Nenašla žádnou ruku, kterou by mohla uchopit. Cítila hustý vzduch a slyšela se, jak koktá dětským hlasem: „Mami! Mami!“ Byla ztracená, opuštěná ve tmě.

V mraku roztráštěných vzpomínek viděla všechno: dopisy, ebenovou krabičku, fialový kufr, odřený míč, zraněného vojáka. Viděla zvadlé květiny a rozmazané čáry.

Začala rekonstruovat minulost, která jí dnes nahradila poslední nečekanou návštěvu, pohledem na dopisy napsané na stránkách známé knihy. Ne kvůli tomu, co v nich stálo, ale kvůli rukopisu dopisů a rostlinám, které ji provázely každý den jejího dětství.

„*Hydrocharis morsus ranae*,“ vydechla.

Připadala si jako kalich těch plovoucích vodních rostlin, který vydává svazek bílo-žlutě zbarvených květů. Blouznila, ale pokud si dokázala ještě vzpomenout, byla naživu. Bylo načase dopřát si smrt, ale nejdřív bude muset něco udělat s listy zmrzačené knihy.

Škoda byla napáchána a ona neměla právo žádat o odpuštění. Zavřela oči a počítala údery srdce. Ticho mezi nimi rozptýlilo strach. Kdo ji to naučil?

„Můžeme!“ uslyšela.

Na zlomené hrudi ucítila tíhu. První elektrický výboj vyvolal neznatelné bušení srdce. Nehodlala dovolit, aby ji probudili. Nechtěla žít. Jako dítě ji posadili na obrovský zaoceánský parník a nikdy se neodvážila ohlédnout. Nehodlala to udělat ani teď.

S druhým šokem se jí vrátilo teplo do žil a přinutilo ji otevřít oči. Začaly jí nekontrolovatelně téct slzy. Nedokázala

rozeznat, jestli je naživu, a tak se rozplakala. Někdo ji vzal za ruku a soucitně ji pohladil po čele.

„Maminko!“ uslyšela dceřin usazený hlas. Byla tak blízko, že nedokázala rozeznat její rysy.

Najde slova, aby Adèle, své jediné dceři, vysvětlila, že ji vychovala ve lži?

„Elise, jak se cítíte? Nechtěla jsem...“ Ida tam byla také, zarmoucená z celé situace.

Adèle mlčela. Nedokázala pochopit, co ta neznámá žena a její dcera dělají v nemocnici vedle její matky, umírající staré ženy.

V nepříjemném neklidu a v jazyce, který neznala, se Eli-se zaslechla, jak mumlá větu přicházející z nesmírné dálky: „*Mama, verlass mich nicht. Neopouštěj mě.*“

Jedna — ticho, dvě — ticho, tři — ticho, čtyři, pět... Zhluboka se nadechla a čekala na další úder srdce.

Moje malá Viero,

je to jen pár hodin a mamince se po Tobě stýská. Hodiny jsou pro mě dny, týdny, měsíce, ale chci, abys věděla, že jsi mi velmi blízká. Dělí nás oceán, i když vím, že mi nasloucháš v nocích, ve svých nocích, které jsou mými svítáními, kdy Ti zpívám do ucha a čtu stránky naší oblíbené botanické knížky.

Jsi jako ty rostliny z chladného podnebí, které se musí naučit přežít na ostrově, ve vlhké půdě a pod intenzitou pálicího slunce. K životu potřebuješ světlo a tam Ti nebude chybět. Bude pronikavé, ale neboj se ho, protože vím, že vyrosteš a budeš stále silnější a silnější.

Tvé sestře se po Tobě stýská. Když jdeme spát, žádá mě, abych jí vyprávěla příběhy o Tobě a o našich šťastných dnech, kdy jsme byli rodina. Buď silná, vždycky jdi za sluncem a vyrůstěj, abys, až se znovu setkáme, protože my se znovu setkáme, k nám mohla přiběhnout a obejmout nás, jako jsme to udělaly v přístavu pod tou obrovskou lodí.

Moje milovaná Viero, chci, abys věděla, že maminka, i když je daleko, se o tebe stará. Až se někdy budeš bát, počítej údery svého srdce, aby ses uklidnila, jak Tě to naučil tatínek. Tvoje sestra je na to teď také odbornice. Pamatuj si, že nejdřív jsou rychlé, ale až je začneš počítat, objevíš mezi údery ticho. Strach ustupuje, jak se zvětšuje prostor mezi nimi. Nezapomínej na to, moje maličká.

Každý pátek zapal dvě svíčky, zavři oči a myslí na nás. Jsme s Tebou.

S láskou Tvá
máma

II.

Útěk

Berlín
1933—1939

2

Jestli Amandu Sternbergovou něco opravdu znepokojovalo, pak to byl oheň. Věděla, že je odsouzena k smrti na hranici.

V jejím malém knihkupectví v Charlottenburgu jí už zanechali varovný leták s *Dvanácti tezemi*, takže se musela dát do úklidu, od fasády až po sklad. Oním „úklidem“ bylo myšleno odstranění všech knih, které by mohly být považovány za neněmecké, nevlastenecké nebo urážlivé. Luteránská parodie na vytlačení jakéhokoliv židovského ducha z tištěného vesmíru se nyní dostala k těm, kteří měli takové knihy v hojném držení. Amanda byla přesvědčena, že na jejích drahocenných policích jich bude ušetřeno jen málo. Strávila tolik let mezi svitky, rukopisy, svazky s koženými deskami, ručně kreslenými botanickými listy, příběhy o soubojích, tajných milencích, ďábelských paktech, zavilých šílencích... To vše bylo součástí její minulosti a minulosti její rodiny, lásky jejího otce, umění písařů: to vše mělo lehnout popelem. *Pravý wagnerovský akt očisty*, říkala si v duchu.

Stále se držela klamné naděje, že fasáda s nápisem *Zahrada písmen* může zůstat nepovšimnuta. Kdyby ve výloze

vystavila germánskou čistotu a do skladu schovala knihy, které měla nejraději, možná by ji přece jen nechali na pokoji. Mraky jí byly nakloněny. Několik deštivých dnů zdrželo postup ohňů.

Navzdory nejasným nadějím nemohla ohrozit svou rodinu malichernostmi, a tak se rozhodla konečně zahájit krutou operaci. Nejprve si však lehla na vyhřátou dřevěnou podlahu a nechala se unášet příběhy prasklin na stropě plném pavučin. Každá vlhká skvrna měla vlastní příběh, stejně jako každá kniha. V nekonečném ohništi, kde tušila, že zemře, žádná kniha nepřežije, protože i v té nejgermánštější, nejnacionalističtější, nejčistší se dalo najít nespočet variant jediného příběhu. Z člověka se nakonec stejně stal spoluautor, protože i když knihu někdo napsal a vytvořil postavy, jen čtenář rozhodoval o tom, jak budou vypadat či reagovat.

Amanda si položila ruce na již mírně vypouklé břicho. Z le-targie ji vytrhl zvuk zvonku. Stále vleže na podlaze zaklonila hlavu a rozeznala siluetu. V tuto denní dobu do knihkupectví vcházel jen Julius.

Muž vstoupil a poklekl hned vedle její hlavy. Velkýma teplýma rukama jí zakryl uši a políbil ji nejprve na čelo, pak na špičku nosu a zastavil se až u vlahých rtů. Vždy když překročil práh obchodu v tmavě šedém kabátě a s popraskanou koženou aktovkou, naplnil ji radostí.

„Jakpak se tu měly mé dva poklady?“ ozval se tichý, hluboký hlas Julia Sternberga. „O čem se ti zdálo?“

Amanda mu chtěla říct, že si představovala otevřené knihkupectví plné zákazníků dychtících po novinkách a město bez armády, jen s hukotem tramvají a aut v dálce, ale než stačila odpovědět, muž se znovu rozpovídal.

„Jsme v časovém presu,“ řekl. „Musíš se těch knih zbavit co nejrychleji.“

Ten příkaz jí otrásl. Vzhlédla k němu prosebnýma očima.

„Pojďme nahoru. Já i tvé dítě máme hlad,“ byla její jediná odpověď.

Hlavní místnost byla jakousi zahradou chráněnou hradbou literárních sborníků. Brokátové závěsy s květinovými motivy, gobelíny s bukolickými krajinami, koberce husté jako čerstvě posečená tráva a na každém volném místě police přetékaající knihami.

U večere Amanda několika banálními poznámkami dokázala zabránit tomu, aby se Julius opět vrátil k palčivému tématu. Zmínila se mu, že prodala encyklopedii, že si někdo objednal sbírku řeckých klasiků, že Fräulein Hilde Krahmerová, její oblíbená zákaznice, se už týden nezastavila, ačkoliv jindy každé odpoledne po vyučování trávila v knihkupectví hodiny a hodiny prohlížením regálů, aniž by cokoliv koupila.

„Hned zítra ráno umyj výlohu,“ požádal ji Julius s přísným výrazem. Když si všiml Amandiny vyděšené reakce, přistoupil k ní a přiměl ji, aby se k němu na chvíli přivinula.

„Neunavuje tě poslouchat srdce?“ zeptala se Amanda s úsměvem.

Julius si gestem vyžádal ticho a poklekl, aby jí přiložil ucho k břichu.

„Poslechnu si hezky vás obě. Víím, že budeme mít dceru a ta bude mít stejně dobré srdce jako její matka.“

Od svých školních let v Lipsku byl Julius fascinován srdcem — jeho nepravidelným rytmem, elektrickými impulzy,

kolísáním mezi údery a tichem. „Není nic silnějšího než srdce,“ říkával, ale vždy s varováním: „Vydrží fyzické údery, ale smutek ho může ve vteřině zahubit. Takže v tomto domě žádný smutek!“

Čekali, až bude jejich ordinace připravena přivítat první dítě. Amanda ho tam doprovázela a on na ní zkoušel elektrokardiograf, nově pořízený v Paříži, s galvanometrem uprostřed a aparátem po straně, který byl v Charlottenburgu velkou novinkou a který Amandě připadal jako složitý šicí stroj Singer, podobný tomu, jež měla na půdě.

Před spaním, dojatý představou, že jeho dcera roste v Amandině lůně, jí Julius vášnivě popisoval fáze srdečního tepu.

„Srdce v diastole,“ vysvětloval, když se mu rozplývala v náručí, „je v klidu.“ Množství odborné terminologie ji přivádělo do rozpaků, a tak brzy usínala vedle muže, který ji i dítě izoloval od hrůzy, jež se rodila mezi jejich sousedy, ve městě, v celé zemi a, jak se zdálo, i na celém kontinentu. Věděla, že žárlivě střeží její srdce, a to jí stačilo, aby se cítila v bezpečí.

O půlnoci se Amanda celá vyděšená probudila a potmě odešla z pokoje, aby nevzbudila Julia. Předtucha ji přiměla jít k jedné z polic ve skladu, kde byly uloženy knihy, co nebyly na prodej.

Na polici se vršily básně Majakovského, oblíbeného ruského komunistického spisovatele jejího bratra Abrahama, který před několika lety odjel na ostrov v Karibiku. Byly tam i pohádkové knížky s ošoupanými hřbety, které jí otec

četl před spaním. Zastavila se v zamyšlení, kterou z nich by si nechala, kdyby si měla vybrat jen jednu. Dlouho se nerozmýšlela, uchránila by botanickou knihu ve francouzštině s ručně kreslenými obrázky exotických rostlin a květů, jež si otec přivezl z pracovní cesty do kolonií. Vzala do ruky svazek s vůní esencí, které jí připomínaly otce, a sledovala, jak stránky zežloutly a inkoust některých ilustrací vybledl. Znovu si co nejpřesněji snažila vybavit názvy rostlin v latině a francouzštině, protože otec s ní před spaním o těch květinách mluvil, jako by to byly duše opuštěné v exotických zemích.

Náhodně otevřela jednu stránku a zastavila se u *Chrysanthemum carinatum*. Zavřela oči a naslouchala otcovu hlubokému hlasu, který popisoval onu rostlinu, *původem z Afriky, trojbarevnou, se žlutým jazýčkem u listů a květy v květenstvích tak dlouhých, až člověka dojímaly.*

Odnesla si knihu do ložnice a schovala ji pod polštář. Teprve když to udělala, mohla v klidu usnout.

Druhý den ráno ji Julius probudil polibkem na tvář. Vůně cedru a mechu z jeho mýdla na holení ji přenesla zpět do období líbánky ve Středomoří. Objala ho, aby oddálila jeho odchod, přitiskla se k jeho dlouhému svalnatému krku a řekla:

„Měl jsi pravdu. Bude to holka. Zdálo se mi o tom. A bude se jmenovat Viera.“

„Vítej, Viero Sternbergová,“ odpověděl Julius a zavinul Amandu do objetí.

Krátce nato běžela k oknu, aby se s ním rozloučila, a viděla, že už dorazil na roh, obklopen skupinou mladíků s páskami s hákovým křížem.

To ji však neznepokojovalo. Věděla, že Julia nic nezastraší. Neporazila by ho ani rána, ani výkřik. Urážka už vůbec ne. Ještě než zahrnul za roh, otočil se a usmál se na ni. To stačilo. Amanda byla nyní připravena na čistku v knihkupectví. Už si vybrala knihu, která požár přežije.

Když otevřela dveře do *Zahrady písmen*, zjistila, že u vchodu jako lidská hradba stojí Frau Strasserová. Nevěděla, jestli ji tak vnímala kvůli mužskému šatu z hrubé látky, který měla na sobě, jakousi vojenskou uniformu s koženým páskem, kterou si sama ušila — novou módu ve městě, kde se ženskost a elegance považovaly za nepřítel —, nebo kvůli jejím despotickým a vyzývacím gestům. Nyní patřila k armádě žen, které si hrály na vojáky, aniž by byly povolány do služby.

„Nedovolím, aby se před mým domem prodávaly nemravné knihy,“ zahřímala. Každé její slovo znělo jako rozkaz. „Měla jsi štěstí na pár deštivých dnů, ale doba odkladu skončila.“

To byla pravda. V květnu Amandin obchod přečkal spalení více než dvaceti tisíc knih na náměstí Opernplatz, které jako mrtvolky táhli na trakařích omámení univerzitní studenti, kteří si mysleli, že přiživení největšího požáru, jaký kdy Berlín viděl, jim rozjasní budoucnost.

Toho pochmurného večera 10. května 1933 slyšeli v rozhlasu projev, který měl předznamenat budoucnost jejich země: „... éra extrémního židovského intelektualismu končí a posvěcení německé revoluce opět ustupuje právě podstatě toho, co znamená být Němcem.“

Jak může země přežít bez básníků a myslitelů, uvažovala Amanda, sedící u Juliových nohou, zahloubaná do svých myšlenek. Rozhlas pak pokračoval hymnou národněsocialistické mládeže, čímž jen dotvrzoval začátek nové epochy.

Deštivé dny pozdního jara sice zabránily pokračování ohňů v okolí města, nyní se však čekalo na léto, aby se vši silou milice obnovily útok, při němž už Amandina sbírka nebude ušetřena.

Frau Strasserová byla stále ve dveřích, ale Amanda se nenechala zastrašit. Pohladila si břicho, nehodlala si nechat zkazit štěstí zavalitou sousedkou s vojenskými ambicemi. *Budu matkou*, opakovala si potichu, aby ji od sebe odehnala, ale žena tam dál vzdorovitě stála s rukama založenýma na prsou. Při bližším pohledu Amandu napadlo, že jediné, co je na sousedce lidské, jsou její oči. Za tou drsností bylo jasné, že nepatřila mezi vyvolené. Byla součástí moci mas, ale moc elit jí byla velmi vzdálená. Elit, jimž podřízeně vzdávala úctu a klaněla se jim.

Poté, co ji Frau Strasserová ještě několik okamžiků ostřížím pohledem sledovala, mlčky odešla. Amanda věděla, že při příští návštěvě ji budou doprovázet členové národněsocialistické mládeže. Něco měla určitě za lubem.

Amanda se usadila u regálu vedle vchodu, aby zahájila soudní proces s tisíci stránek, a připadala si jako matka, která své děti vrhá do zapomnění. Barbaři ničící staletí civilizace, útok na zdravý rozum z domnělého řádu, z předstírané dokonalosti. Nedokázala zadržet slzy, když vzpomínala na otcova slova, jimiž uspořádal knihy podle témat, hladil jejich hřbety a odfoukával z nich prach. Zavřela oči a vnímala vůně zestárlého inkoustu, lepidla, sladký závan mandlí a vanilky, suchou, opálenou kůži starých svazků. A poslouchala, jak jí otec vypráví o rozkladu papíru a těkavých látkách, které z něj vznikají, o celulóze a ligninu, o hydrolýze kyselinou.

Když znovu otevřela oči, nedělala nic jiného, než že se vyhýbala jménům, jimž musela čelit. Proč některá ano a jiná ne? Začala Zweigem a pokračovala Freudem, Londonem, Hemingwayem, Lewisem, Kellerem, Remarkem, Hugem, Dostojevským, Brechtem, Dreiserem, Werfelem, Brodem, Joycem a Heinem, otcovým nejoblíbenějším básníkem, a nedokázala přitom zadržet slzy, jako by ji snad mohly zachránit před neštěstím, že je sama sobě ubohou cenzorkou. Hodila knihy na zem, jako by je připravovala na nejhorší.

Vtom se od vchodu ozval zvonek a do obchodu vstoupil různolící vysokoškolák. Tvářil se tak bodře, že i jeho strnulá uniforma vypadala přívětivě. Ale Amanda se nenechala oklamat. Pozdravila ho bezhlasně jako každého běžného zákazníka, který tu tráví hodiny zcela nahodilým prohlížením obálek, obrázků a fotografií.

„Kde je majitel?“ zeptal se chlapec s důrazem na každé slabice, jako by chtěl dát najevo svou převahu a vydobýt si i přes svou malou postavu patřičný respekt.

Amanda se na něj chladnokrevně usmála, čímž mu dala najevo, že v obchodě nikdo kromě ní není a že pokud chce mluvit s nějakým mužem, bude muset milostivě počkat, až se vrátí její manžel.

„Máte čas jen do dneška, abyste z regálů odstranila všechn ten brak!“ křikl na ni mladík a zabouchl za sebou dveře, aby ji postrašil, zatímco si pod vousy mumlal nadávku, jíž Amanda raději nechtěla rozumět. „Zasraní červi.“

Jaký smysl vlastně měl celý ten výběr? Nastal čas nechat svou *Zahradu písmen* definitivně seschnout. Nedalo se nic dělat — její knihkupectví bude ponecháno napospas katům.

Slunce už bylo na svém zenitu, když prošla všechny regály, zavřela obchod a procházela ulicemi čtvrti, kterou jako by najednou nepoznávala. *Dnes je letní slunovrat. Dnes bude nejdelší den v roce, pomyslela si.*

Sousedé se jí vyhýbali, když procházela kolem. Všichni se navzájem nedůvěřivě poslouchali. Německou metropoli zachvátil chaos pochybností: poslouchat bylo bezpečnější, mluvit bylo riskantní. Od domu k domu, od okna k oknu, zprávy v rádiu, to nepřetržité žvanění oslavující čistotu, se staly obvyklou zvukovou kulisou města: „Německo pro Němce.“

A já, nejsem snad taky Němka? chtěla se zeptat.

Bezcílnou chůzí se ocitla na Fasanenstraße. Když si uvědomila, že je velmi blízko synagogy, přešla na protější chodník. Na dalším rohu s překvapením zahlédla jiřiny.

Zašla do květinářství a objednala si ty nejkvětnatější, aby je odnesla manželovi do ordinace a překvapila ho. Květinářka, shrbená žena s prsty jako drápy, začala připravovat kytici.

„Chci jen ty v různých odstínech růžové,“ přerušila ji Amanda.

„Všechny jsou stejné, prostě červené jiřiny,“ zavrčela květinářka. „Co je to s vámi? Jste snad slepá? Jestli se vám nelíbí, jak to dělám, uvažte si je sama!“

Když si vybrala jiřiny v odstínech francouzské amarantové, perské a mexické růžové, spěšně zaplatila a okamžitě obchod opustila. S kyticí přitisknutou k hrudi nechala za sebou Sybelstraße a bloudila po lidnaté ulici Kurfürstendamm, dokud nedošla na Pariser Straße, která ji měla dovést přímo k ordinaci.

S každou další minutou barva jířin sířila. Ty bezbranné řůžové tóny se vzpouzely bolestivé atmosféře.

Amanda byla v pokušení ztratit se v křehkosti jířin, ve tvářích dětí, jež potkávala cestou, ale nemohla se ubránit návratu do reality. Měla pocit, že ona a její manžel jsou jediná, kdo zůstal ve městě na útěku. Její bratřanci a sestřenice utekli do Polska. Její i jeho rodiče už byli mrtví. Co je vůbec poutalo k Berlínu?

Měli přátele ve Francii, mohli získat výjezdni povolení, všechno opustit a začít znovu v Paříži nebo v nějaké malé vesnici. Její manžel měl dokonce pacienty, kteří by se na požádání přimluvili u palestinského úřadu v Meinekestraße. Ale Julius nemohl své pacienty opustit. Teď se v ordinaci objevovali s hákovým křířem na klopě nebo uvázaným na paži a Julius odvracel pohled od nápisu, který ji tolik trápil. „Nic se nezměnilo,“ řekl jí. „Pořád jsou to moji pacienti. Vidím jen jejich srdce, nečtu jim myšlenky.“

Když vstoupila do ponuré čekárny, přísný pohled Fräulein Zimmerové, sedící za obrovským mahagonovým stolem pokrytým tlustými lékařskými spisy, nebyl nijak přívětivý. Věděla, že pokaždé, když lékaře vyruřila neohlášenou návštěvou, potom ruřil schůzky, odložil ty neurgentní a bez dalšího vysvětlení odcházal.

Amanda se tiše posadila co nejbliř dveřím do ordinace a čekala, že se každou chvíli otevřou. Nejprve zaslechla hlasy a pak smích, až vyšel vysoký ředovlasý muž v tmavě hnědém obleku s lesklým hákovým křířem na klopě. Když vstoupil do místnosti, všiml si Amandy, která vstala. Podíval se na ni, jako by se podivil, co taková krásná germánská žena jako ona může dělat v čekárně u kardiologa.

Kdykoliv cítila, že je takto hodnocena, sklopila Amanda zrak, což by si někdo mohl vyložit jako projev podřízenosti. Za statným mužem vykročil mladík, který byl jeho živou kopií, se stejně obyčejnými rysy: široce posazenýma očima, kulatým zašpičatělým nosem, hustým obočím a takřka neexistujícími rty. Oblek na něm plandal a nedalo se poznat, zda se pod těmi obrovskými ramenními vycpávkami skrývají svaly, anebo jen kosti. Jeho oči vypadaly, jako by mu měly každou chvíli vypadnout z důlků, a rty měl chorobně fialové.

Jakmile ji Julius uviděl, přistoupil k ní, objal ji a políbil.

„Vaše žena?“ zeptal se s pochybovačným výrazem ve tváři starší korpulentní muž. „Nezdá se..“ nechal větu nedokončenou.

Mladík k Amandě upřel oči s výrazem, který jako by se ptal: *Proč zrovna já, a ne ona?* On patřil k vyšší rase, ona předstírala, že se skrývá za árijskou fasádou, ale nebyla ničím jiným než podřadnou a opovržením hodnou bytostí. Proč právě on měl v době, kdy ho vlastní národ nejvíc potřeboval, srdce tak slabé, že nebylo schopné ani pumpovat krev potřebnou k dýchání?

Otec se synem byli na odchodu, rozloučili se jen s Fräulein Zimmerovou.

V Juliově objetí se Amanda cítila imunní vůči všem možným odmítnutím, zavržením a opuštěním. Byli spolu, nic víc nepotřebovali. Když se na ni podíval, usmála se. *Co by byl můj život bez tebe?* pomyslel si. Na Olivaer Platz dorazili mlčky a uchýlili se na terasu s výhledem na háje parku, kde čekali, až zapadne slunce. Julius si objednal víno a něco k večeři.

„Dnes je nejdelší den v roce,“ řekla Amanda.

Jejich život šel dál. Chystali se stát rodiči a jejich ordinace se rozrůstala o nové klienty. Přestože byl rok s nástupem

národního socialismu k moci krutý, neměli v úmyslu opustit vše, co vybudovali. *Proč utíkat a začínat znovu*, uvažoval kardiolog. *A hlavně kde?*

Aniž by dopili kávu, vydali se těsně před západem slunce na cestu domů. Amanda zkracovala kroky, jak se blížili, jako by se jí nechtělo do cíle. *Toulejme se ještě, zůstaňme tady, zastavme se*, chtěla říct. Julius hrál mlčky její hru, ale zároveň si uvědomoval, co jeho žena cítí. Skupinky mladých lidí utíkaly různými směry a vojsko i policie zmizely.

Když dorazili na roh, všimli si rozruchu před *Zahradou písmen*. V dále uviděli Frau Strasserovou obklopenou sousedy a přihlížejícími. Ulicí spěchali studenti s trakaři přeplněnými knihami. Skandovali hymnu slovy, která Amanda nedokázala rozluštit.

Viděla, jak k ní běží Fräulein Hilde Krahrmerová, její oblíbená zákaznice.

„Hilde!“ zavolala na ni, když byla pár kroků od ní, a hlas se jí přitom zlomil. Julius jí pevně stiskl ruku, jako by ji prosil, aby se na místě nezhroutila, aby se nenechala přemoci strachem.

Mladá žena s velmi krátkými hnědými vlasy, oblečená do bílé halenky zapnuté až ke krku, se k nim rozběhla.

„Vyrázili dveře a vzali všechny knihy!“ vykřikla Hilde.

Všechny. Amanda doufala, že její nejcennější kniha, ta, která ji přiměla probudit se ze snů a jít ji zachránit, je stále pod polštářem. Hilde mluvila dál, znepokojená, nervózní.

„Myslela jsem si, že po květnovém ohni budou studenti klidnější, a místo toho... Co se z nás stalo, Amando?“

Když Amanda uviděla, že se za Hildou objevila oranžová záře, věděla, že to je znamení. Vedle knih v plamenech zemře část jejího života.

Všichni tři se blížili k *Zahradě písmen*. Před budovou uviděli Frau Strasserovou s něčím jako motykou v ruce. Zdálo se, že byla s provedenou operací zcela spokojena.

U ohně stálo už jen pár mladých lidí. Byli jedinými přihlížeujícími, nikdo jiný se o obchod nestaral. Amandě se chtělo křičet, ale zavřela oči a vdechovala tolik vzduchu s pachem hořícího dřeva, kolik jen dokázala, a představovala si, jak kůže, papíry a lepidla podléhají žáru ohně. Po Hildině tváři stékaly slzy, na Juliově se temně leskl smutek, na Amandině ledový úsměv.

„Jsou to jen hořící útržky papíru. Knihy jsou tady,“ řekla Amanda a přiložila si ukazováček ke spánku. Veškerou svou úzkost uvěznila v tomto jediném gestu. „Aby opravdu zmizely, budou nás muset spálit všechny,“ pokračovala. „Myslí si, že spálí to, co jsem se naučila od svého otce? To se jim nikdy nepodaří, Hilde. Hlas mého otce bude vždycky se mnou...“

Dál pokračovat nedokázala.

„Pár dobrých Němců tu ještě zůstalo,“ snažila se ji utěšit Hilde.

„Vždyť já jsem taky Němka. Tohle je moje země, i když oni tvrdí něco jiného.“

„Jeden básník to předpověděl už v minulém století: *Kde se pálí knihy, dojde nakonec i na pálení lidí*. Kancléř si je všechny podmanil, zvláště mladé, kteří jednají impulzivně.“

Amanda ve svých snech viděla oheň. Plameny stoupaly k oblakům, hora knih se tyčila výš než kterákoliv budova na Opernplatzu. Ve skutečnosti nešlo o nic víc než desítku osmělených studentů s hákovým křížem a hymnou národněsocialistické mládeže útočících na pár knih. Věděla, že se najdou i další. Tohle byl teprve začátek.

Nic víc už se dělat nedalo. Rozloučila se s Hilde a objala ji. V tu chvíli pocítila, že je od nynějška bude pojit dlouhé a hluboké přátelství. Společně budou vzpomínat na spálené knihy. Potají si budou recitovat fráze svých oblíbených autorů a udržovat je tak při životě. Vzala Julia za ruku a vrátila se s ním domů. Přežila požár, alespoň tentokrát, a tak si Amanda uchovala určitý pocit zadostiučinění, že před ohněm zachránila alespoň jednu knihu, a ta s ní zůstane až do posledního dne jejího života.

„Pojď, počítejme dny do příchodu zimy, kdy se nám narodí dcera,“ šeptala Amanda, když stoupali po schodech do svého bytu.

„Je teprve červen, zlato,“ řekl Julius klidně. „Máme před sebou ještě dlouhou cestu.“

3

Viera Sternbergová se narodila jednoho chladného lednového rána roku 1934. Přišla na svět během úsvitu nového roku, kdy se první sluneční paprsky prodíraly hustými berlínskými mraky, obtěžkanými sněhem a mrznoucím deštěm.

Zima byla Amandiným oblíbeným ročním obdobím. Čas, kdy byly dny krátké, a klid deštivých odpolední tišil její napětí. Amanda nacházela pocit bezpečí v pozorování spící holčičky, která už pozornými očima začala reagovat na zvuk jejího hlasu.

Amanda často otevírala botanickou knihu, kterou zachránila před upálením, a začala dceři číst francouzsky nebo latinsky. Viera usínala, uklidňována těmito jazyky, které se jí postupně stávaly důvěrně známými.

„Tvůj dědeček miloval bengálské růže. Musely se pěstovat v únoru, kořeny zakryté suchými listy. Dával přednost těm, které vydržely nízké teploty, byly nejsilnější, jako Malmaison a Madame Pierre Oger, které měly také jemnější trny.“

Při kojení jí Amanda předčítala encyklopedii a občas improvizovala povídáním o květinách, jako to dělal její otec, když jí jako malé četl.